

SVENSKA KRIMINALISTFÖRENINGEN

ger den 26 augusti 1958 kl. 17 en mottagning å restaurant Foresta, Lidingö, för deltagarna i the Fifth International Congress for Social Defence, som hålles i Stockholm den 25—30 augusti 1958. De medlemmar av Svenska kriminalistföreningen som önskar närvara vid mottagningen torde göra anmälan härom till föreningens sekreterare, hovrättsassessorn Carl Holmberg, Stora Nygatan 2 B, Stockholm C, senast den 20 augusti 1958.

SVENSKA KRIMINALISTFÖRENINGEN

höll årsmöte i Stockholm den 9 maj 1958. De övriga nordiska kriminalistföreningarna representerades av överinspektør Holger Horsten, Danmark, regeringsrådet Aarne Tarasti, Finland, och sorenskriver Ole F. Harbek, Norge. Vid årsmötet diskuterades ämnet „Barnavårdsnämnd eller ungdomsdomstol?“ med inledningsanföranden av generaldirektören Ernst Bexelius och stadsfiskalen Sten Mattsson.

Vid årsmötet omvaldes till ordförande i föreningen överdirektören Hardy Göransson och till styrelseledamöter professor Ivar Agge, justitierådet Nils Beckman, hovrättsassessorn Carl Holmberg, advokaten Hugo Lindberg, skyddskonsulenten Börje Nyblom, fångvårdsdirektören Gunnar Rudstedt, professor Gösta Rylander, tingsdomaren Bengt Sandström och professor Ivar Strahl. Till nya ledamöter i styrelsen efter kanslirådet Gustaf Persson och lagbyråchefen Sten Rudholm, vilka undanbett sig omval, valdes polisintendenten Axel Danielson och stadsfiskalen Sten Mattsson. Inom styrelsen har Beckman utsetts till vice ordförande och Holmberg till sekreterare och kassaförvaltare.

C. H.

Litteratur

Anders Bratholm: Pågripelse og varetektfengsel, Oslo 1957, Universitetsforlaget. 412 sider.

Vårt land har ikke noen lov som direkte svarer til Habeas Corpus Act i de engelsktalende land. Vi har bestemmelsen i Grundlovens § 99: „Ingen maa fængslig anholdes, uden i lovbestemte Tilfælde og paa den ved Lovene foreskrevne Maade. For ubeføiet Arrest, eller ulovlig Ophold, staa vedkommende den Fængslede til Ansvar.“ Dette ansvar er nærmere utformet som straffebestemmelse i Strl. § 117 og som erstatningsbestemmelse i Ikrl. § 19.

Metoden er da den, at den som mener å være eller å ha vært utsatt for ubeføyet arrest må sette igang en straffesak eller reise erstatningssak. Denne metode er ikke særlig god, fordi både en straffesak og en erstatningssak tar tid, og fordi det i slike saker kan komme inn en skjønnsmessig vurdering om ubeføyetheten og om den ansvarliges skyld. Dertil kommer at en anmeldelse for frihetsberøvelse til den samme påtalemyndighet som har foretatt frihetsberøvelsen er lite virkningsfull. Derfor er straffesaker og erstatningssaker om ubeføyet

fengsling så sjeldne — om de overhode har forekommet — at jeg aldrig har støtt på dem. (Jeg bortser da fra det spesielle erstatningsansvar etter Strl. § 469, som er et objektivt erstatningsansvar i straffesaker som ender med henleggelse, frifinnelse m. v.) Når jeg hevder at slike saker er så sjeldne fordi lovgivningen ikke er god, bygger jeg på at det vel er usannsynlig at det i en lang årrekke ikke kan ha forekommet en ubeføyet arrest.

Disse bestemmelser er således lite effektive som frihetsgarantier betraktet.

Efter mitt skjønn setter vår lovgivning det forhold saken gjelder på hodet. Det forhold saken gjelder er: Den enkelte borger har et ubetinget krav på frihet. Lovens presumpsjon er *for* at ingen kan røve ens frihet, med mindre bestemte undtagelsestilfelde foreligger. At disse virkelig foreligger må frihetsinnskrenkeren bevise i det øyeblikk innskrenkningen foretas. Kan han ikke det, har han gjort noe som er ulovlig på det tidspunkt.

I motsetning til dette system er en av Habeas Corpus-reglene den såkalte Habeas Corpus ad Subjiciendum. Det er en stevning (writ) uferdiget av en dommer og rettet mot den person som holder en annen i arrest, f. eks. arrestforvareren. Stevningen pålegger ham å fremstille arrestanten i løpet av dagen og klargjøre grunnen for frihetsberøvelsen, ad faciendum, subjiciendum et recipiendum, d. v. s. å gjøre, underkaste seg og motta det som dommeren bestemmer i sakens anledning. Blackstone kalte denne ordning „The most celebrated writ in the English law“. Kan da arrestforvareren ikke på stedet gi lovlige grunner, blir arrestanten straks å sette på frifot.

En slik ordning vil hindre at folk settes i varetekt uten strengt fortolket lovhjemmel, at de holdes der utover den av forhørsretten fastsatte tid, og vår underlige praksis, at fangen „sitter på tiltalebeslutningen“, d. v. s. at en tiltalebeslutning som utferdiges innen varetektstidens utløp i seg selv er hjemmel for fortsatt fengsling i påvente av hovedforhandlingen. Hvis fangen kunde få forbindelse med en dommer, vilde denne være nødt til å utferdige en „writ“ og nødt til å løslate, hvis arrestforvareren ikke straks kunde legge frem en lovmessig grunn til å holde fangen inne *nu*. Straffe- og erstatnings-sak mot arrestforvareren fikk så komme etterpå.

Dette system leder til påskyndelse av straffesakene. Hvis fangen ikke vil sitte inne, må påtalemyndigheten enten fremme saken mot ham eller løslate fangen.

Som det vil forstås er den engelske strengt formelle metode en viktig frihetsgaranti. „Die Form ist die geschworene Feindin der Willkühr, die Zwillingschwester der Freiheit“, sier Ihering. Mens vi grubler over om det er reell grunn til fengsling sitter fangen inne, og det ligger nær å si at presumpsjonen da ikke er *for* frihet, men *for* at fengsling og frihetsberøvelse er i sin orden.

Lovhjemlen for pågrepelse og fengsling uten dom finnes i det vesentlige i Strprl. 19. kapitel. Fengslingsgrunnene er kort uttrykt å

hindre flukt, å hindre forspilling av bevis, og å hindre utførelsen av en ny straffbar handling.

Den pågrepne skal snarest mulig, senest dagen etter pågripelsen, fremstilles for en dommer, som forutsettes å undersøke saken, og som skal avgjøre ved kjennelse både om det er lovlig og om det er nødvendig å fengsle. Fengslingen skal opheves når grunnene for den bortfaller. Fengsling kan i visse tilfelde avverges ved sikkerhetsstilelse, hvilket dog merkelig nok er lite brukt hos oss.

Det er i og for seg ikke noe å si på disse reglers innhold, hvis de etterleves i ånd og sannhet. I så fall skulde reglene i praksis lede til noenlunde samme resultat som Habeas Corpus-regelen. Men dette forutsetter at den forhørsdommer som får saken stadig holder i frisk erindring at fengsling i en demokratisk stat er et ekstraordinært tiltak, som bare kan brukes hvor det er uundgåelig nødvendig. Og videre, at dommeren virkelig undersøker saken med tilstrekkelig alvor.

Her kommer den menneskelige skrøpeligheit inn, som heter rutine, den som G. K. Chesterton i et forsvar for juryen omtaler slik: „Den fryktelige ting ved alle rettens hjelpere, endog de beste af dem, er ikke at de er dumme, ikke at de er ondsinnede — det fryktelige er simpelthen at de er vant til dette. Strengt tatt ser de ikke tiltalte i boksen, det de ser er den vanlige mann på den vante plass. De ser ikke den skrekkinngydende domstol, de ser bare sitt eget verksted.“

Når en forhørsdommer dag ut og dag inn behandler fengslingssaker, av hvilke det store flertall sikkerlig gjelder berettiget fengsling, krever det adskillig åndelig spenstighet å opdage de tilfelde som avviker fra flertallet, de tilfelde hvor det ikke bør fengsles, eller ikke fengsles så lenge. Og når da denne rutine har festnet seg og er blitt praksis, kan det trenges en ganske kraftig opstrammer for å bringe praksis tilbake til det den burde være etter loven. Det er en slik opstrammer som Anders Bratholm gir alle oss som sysler med straffesaker i sin nye bok, „Pågrepelse og varetektsfengsel“.

En slik opstrammer kan være nødvendig hos oss, fordi vår praksis synes å være blitt påvirket av våre opplevelser etter 1940. Først blev frihetsberøvelse en ordinær ting under okkupasjonen, og mange gode nordmenn blev utsatt for den. Så kom etter 1945 det store rettsoppgjør. Det belastet domstolene, og ikke minst forhørsrettene, i uhorrt grad. De skulde avgjøre tusenvis av fengslingssaker på kortest mulig tid. Det var da en fysisk umulighet for dem å gi alle disse saker en så grundig behandling som loven forutsetter anvendt under normale forhold.

Det kan etter min mening ikke bortses fra at disse ting rent psykologisk, omenn ubevisst, kan ha ledet til at fengslingssaker ikke lenger blir tatt med det alvor som grundlov og lov forutsetter, at med andre ord selve det å fengsle en mann ikke lenger står for oss som en uhyggelig og farlig beslutning. Den almene tendens i vår kollektivistiske tid leder ytterligere til at individets ukrenkelighet ikke lenger er den levende realitet den var da loven blev gitt.

Frihetsberøvelse er imidlertid en sak som ikke må tas som noe selvfølgelig. Den er på mange måter selve grenselinjen mellom det demokratiske og det totalitære samfund. Man kan opstille den påstand som en lov: Jo mere kollektivistisk og totalitær en stat blir, desto lempeligere blir adgangen til frihetsberøvelse. Man kan antagelig også si det slik: Liberale fengslingsregler leder til et totalitært samfund. Den demokratiske stats strenge vern mot uberettiget fengsling er derfor en grenselinje som må holdes for enhver pris. Det er følgelig en uhyre viktig og fortjenstfull innsats Bratholm har gjort ved å ta denne sak op til prinsipiell og alvorlig drøftelse.

Det ligger et veldig forarbeide til grunn for Bratholms bok. Han har gjennomgått Høyesteretts praksis i fengslingsaker helt fra 1911, da maskinskrivning av kjennelsene blev innført, og de 5 lagmannsretters kjennelser fra 1936, da disse retter trådte i virksomhet som kjæremålsinstans. Dessuten har han i lange perioder fulgt fengslingssakenes behandling i Oslo Forhørsrett. I alt har han gjennomgått ca. 25.000 kjennelser. Hertil kommer omfattende undersøkelser av utenlandsk rett, basert på studieophold i Danmark, Sverige, Tyskland, England og USA. Materialet er nøkternt analysert, og de slutninger han trekker av det virker meget overbevisende.

Bratholm gjennomgår utførlig straffeprosesslovens formelle og materielle betingelser for pågrepelse og fengsling, og påviser at fengsling i betydelig utstrekning skjer til fremme av formål som loven ikke anerkjenner. De viktigste lovlige formål er som bekjent forebyggelse av fluktfare og forhindring av at siktede forspiller bevis. I strid med lovgiverens forutsetning stilles det etter Bratholms mening i praksis små krav til at disse vilkår foreligger, og man ser ofte saker hvor forhørsretten ikke kan ha vurdert politiets fengslingsbegjæring med den nødvendige kritikk.

Straffeprosesslovens angivelse av fengslingsformålene er uttømmende, og Høyesterett har flere ganger sagt at bestemmelsene, fordi de gjelder frihetsberøvelse, må fortolkes strengt. Ikke desto mindre har det utviklet seg en fengslingspraksis som i virkeligheten tilsikter å fremme formål som loven ikke anerkjenner. Det er bekvemt for politiet så lenge efterforskningen pågår å ha den siktede i arresten, selv om det etter en kritisk vurdering ikke kan anses nødvendig. Ofte har fengslingen et rent pønalt formål, i strid med prinsippet i Grundlovens § 96 om at straff bare kan skje i henhold til dom. Straffeformålet er begrunnet både individualpreventivt (den siktede skal få et sjokk som man håper skal virke sunt på ham), og generalpreventivt (eksempelvis skal unge biltyver skremmes av at de risikerer omgående arrestasjon og varetektsophold). Disse formål kan være nyttige i seg selv, men det er ikke tvil om at de strider mot loven. Det er betenkelig at domstolene så lett har latt seg lede til å akseptere dem.

Det er også viktig å være klar over at løslatelse mot sikkerhetsstillelse i praksis overhodet ikke forekommer, til tross for at den siktede i mange tilfælde har direkte krav på det. I utlandet, særlig

i England og USA, er løslatelse mot sikkerhetsstillelse meget almindelig.

Bratholms gjennomgåelse av utenlandsk rett er meget instruktiv, og den bør gi oss stoff til ettertanke. Han påviser at det i Norge fengsles til dels meget mer enn i andre land, og at domstolskontrollen både med at fengslingsbetingelsene foreligger i pågripelsesøyeblikket, og at de hele tiden er til stede under varetektstiden, er meget mer årvåken og effektiv i andre land enn hos oss.

Bratholm fremsetter enkelte reformforslag som man bør håpe blir gjennomført. Han fremhever således ønskeligheten av forsvarer i forhørsretten. Dette er vanlig i andre land, og Sakførerforeningen understreket betydningen av det i en henvendelse til Justisdepartementet i 1954. (Bratholm side 264 henviser til Sakførerbladet 1955 s. 149; skal være 1954 s. 149.) For min del tror jeg det er nesten ennu viktigere at politiet avgir møte i fengslingsaker, fordi det vil gjøre dommeren mer uavhengig. Når dommeren skal sitte alene med fengslingsakene, vil han så alt for lett føle seg som statsmaktens, og dermed som politiets representant, og vil være tilbøyelig til å la tvilen gå i statens favør. Bratholm siterer i denne forbindelse den danske høyesterettsdommer Theodor Petersen som sier at dommerens fornemste oppgave ikke er å identifisere seg med staten, „hvad vi som embedsmænd er tilbøjelige til at gøre, og ensidigt forfægte det offentliges interesser.“

Videre fremhever Bratholm betydningen av ordentlig begrunnelse av fengslingskjennelsene; i dag er forholdet det at de i stor utstrekning overhodet ikke begrunnes, hvilket vanskeliggjør et kjæremål og hindrer kjæremålsinstansens kontroll med at loven er fulgt.

Bratholms bok er etter min mening fremragende. Den er særlig nyttig ved at den river oss ut av den illusjon at alt er såre vel i vår rettsstat. Bratholm siterer en engelsk forfatter som sier om det engelske politi at det er „under-paid, understaffed and under-criticised“. Det gjelder også for vårt politi og våre forhørsretter, at de trenger kritikk for å oprettholde og helst også heve sin kvalitative standard. Ingen som har med fengslingsaker å gjøre i egenskap av politi, forsvarer eller dommer kan komme forbi Bratholms bok. Den er grundig, fengslende og dessuten ualmindelig velskrevet, og man kan med forventning imøtese den nye bok som forfatteren bebuder, som bl. a. skal handle om erstatning for utholdt varetektsfengsel.

J. B. Hjort.

Verner Goldschmidt: Retlig adfærd. En analyse af retsmyndighedernes adfærd med eksempler særlig fra den kriminelle retspleje i Grønland. I—II. København 1957. 228 + 203 sider.

Denne boken har det felles med isfjellene rundt Grønlands kyster at den bare representerer en liten, synlig del av et langt større hele, Goldschmidt har i dette doktorarbeidet tatt for seg og analysert fra en spesiell sosialpsykologisk synsvinkel et materiale som opprinnelig

ble samlet inn med et bestemt praktisk formål. „Retlig adfærd“ er det vitenskapelige nedslag av et arbeide som er enestående i retts sosiologien, og som neppe har mange paralleller i samfunnsvitenskapene overhodet. Det begynte med at Goldschmidt som deltaker i en offentlig „juridisk ekspedisjon“ ble sendt til Grønland av det danske Statsministerium for å samle stoff om strafferettslig praksis. Ut av dette arbeidet kom, som hensikten var, et forslag til ny kriminallov for Grønland. Dette forslag, som Goldschmidt hadde hovedæren for, representerer på vesentlige punkter en radikal nyskapning i straffetretten — fra de skandinaviske strafferettssystemers synspunkt. Men det originale besto for en viktig del i at en søkte å bevare de sanksjonsformer som det gamle grønlandske rettsamfunn bygget på. Bak Goldschmidts arbeide ligger en dyp respekt for mennesker som lever under andre livsforhold og har utviklet andre institusjoner enn våre. Etter at loven var vitenskapelig forberedt og var blitt vedtatt, ble det igjen Goldschmidts oppgave å prøve den ved å fungere som dommer i en periode etter at den var trådt i kraft. Og nå forbereder han nye vitenskapelige undersøkelser i Grønland, bl. a. med sikte på å klarlegge kriminallovens virkninger. Dermed har han fulgt denne saken igjennom fra den første utredning, lovforarbeidet, anvendelsen og til kartleggingen av dens følger.

Når en skal bedømme avhandlingen, må denne sammenhengen tas i betraktning. For den viser både at arbeidet har hatt konsekvenser som doktoravhandlingene alene sjelden har. Og den kan også forklare enkelte av de svakheter som hefter ved framstillingen. Hovedtyngden i „Retlig adfærd“ ligger på utformingen av et sosialpsykologisk skjema for tolkningen av rettsmyndigheters (særlig politi, påtalemyndighet og domstoler) avgjørelser, et skjema en må oppfatte som et alternativ til det tradisjonelle rettsvitenskapelige skjema.

Utgangspunktet er at rettsmyndighetene opplever sosiale normer som blir bestemmende for hva de gjør. Rettsmyndighetens sosiale rolle består i summen av alle de normer som oppleves rettet til ham i hans egenskap av rettsmyndighet. Normene faller i 4 hovedgrupper, iakttagelsesnormer, vurderingsnormer, direktivnormer og autoritetsnormer. Iakttagelsesnormer er normer for hvilke klassifiseringsmønstre myndigheten skal anlegge ved observasjon av omverdenen. Vurderingsnormer er normer for hvordan en skal vurdere andres handlinger ut fra bestemte klassifiserings-skjemaer. Direktivnormer er normer som går ut på at den til hvem de er rettet, skal framsette direktiver — i påvirkningshensikt — med hensyn til personer som blir tilskrevet en bestemt adferd. Autoritetsnormer er en slags sosiale normer i „2 etasje“ som sier at de tre foregående virksomheter skal udøves, ikke ut fra personlige motiver eller særhensyn, men ut fra generelle regler, prinsipper og idealer, og med en viss høytid og verdighet.

Samspeilet mellom disse fire grupper av opplevde sosiale normer bestemmer rettsavgjørelsen i den enkelte sak. Dette synspunktet, som

Goldschmidt er kommet fram til under studiet av det grønlandske rettsstoffet, vil han også anvende på domstolene i moderne industri-samfunn. Mot det kan det etter mitt skjønn reises innvendinger. Det er utvilsomt mulig å oppfatte de rettsregler som kommer i betraktning ved en konkret dom, som hjemmehørende i en av de fire kategorier ovenfor. Men oppfatter dommeren dem slik? Dvs. opplever han rettsregler som normer rettet til ham? Til dels gjør han nok det. Men i ganske stor utstrekning vil jeg tro at dommeren opplever rettsregler som et slags objektivt foreliggende stoff han skal bearbeide og bruke, omtrent som en snekker kan oppleve sine verktøy. Når han f. eks. er i tvil om lovtolkningen, vil han ofte ikke foreta sin avveining ved å spørre hvem som retter den ene tolkning til ham og hvem den andre. Han vil nok ofte oppfatte det foreliggende regelstoff som noe som eksisterer uavhengig av andre menneskers forventninger til ham, noe som det er hans oppgave å bearbeide videre inntil det gir grunnlag for en avgjørelse. Det er en svakhet ved arbeidet, synes jeg, at Goldschmidt ikke ved direkte undersøkelser har prøvd å påvise at dommere faktisk opplever normer rettet til dem av de typer han antar, men nøyer seg med å fastslå at dommere opptrer *som om* de opplevde slike normer.

Denne innvendingen har imidlertid liten vekt når det gjelder rettsavgjørelser i små, oversiktlige samfunn, som det grønlandske. Og når det gjelder rettsavgjørelser i straffesaker, hvor rettsmyndigheter befinner seg i en dobbeltstilling mellom to kulturer, synes det som de norm- og rolle-synspunkter Goldschmidt anvender, er godt egnet til å forklare viktige trekk ved rettsavgjørelsene. Nettopp den anvendelsen av teorien på det empiriske materiale, hvor rettshåndhevernes rollekonflikt kommer fram, er særlig interessant. Myndighetene på Grønland har ofte befunnet seg under „krysspress“, fra dansk lov og danske embetsmenn på den ene siden, og det lokale samfunns tradisjonelle normer på den annen. Ingen juridisk teori egner seg til å beskrive eller forklare hva som hender i en slik situasjon, og hvorfor. Goldschmidts begrepsapparat derimot gir en nøkkel til forståelse.

Forholdet mellom teorien og erfaringsmaterialet er nok for øvrig litt løst i „Retlig Adfærd“. Men la det da med en gang være sagt at dette er en egenskap som denne boka deler med de fleste sosiologiske og sosialpsykologiske framstillinger av forholdsvis kompliserte sosiale fenomener. Materialet danner ikke noe „bevis“ for at teorien er riktig. Det sier ikke om teorien er sann eller gal. Materialet er heller ikke samlet inn ut fra teorien, og er neppe særlig egnet til å bekrefte eller avkrefte den. Det konkrete stoff har mer karakteren av illustrasjoner i forhold til teorien. En skal også være merksam på at teorien mer har preg av begrepssamling og rettleiding for oppmerksomheten, enn den er et system av funksjonelle relasjoner. Dette, som for utenforstående strenge metodologer fortøner seg som sørgelige nederlag for den vitenskapelige tenkning, er noe aktive sosiologer og sosialpsykologer har fått lære å avfinne seg med foreløpig.

Goldschmidts arbeide er tverrvitenskapelig. Han har selv betydelig juridisk erfaring, men støtter seg ellers mest på persepsjonspsykologien (From), sosialpsykologien (Newcomb, Rommetveit) og er påvirket av engelsk sosialantropologi og amerikansk sosiologi (Parsons). Dessuten merker en også inspirasjon fra — og opposisjon mot — Alf Ross, noe som gir arbeidet betydelig interesse for rettsfilosofer. Til syvende og sist er det kanskje en svakhet at boka er preget av så mange ulike synspunkter, skjønt det må bli en smaksak. Grunnen er at Goldschmidt så utpreget er erfaringsmaterialets mann. Først kom materialet og så kom alle de teorier som på et eller annet vis kunne kaste lys over det. Det ligger en styrke i det, men det sier seg selv at den er kjøpt på bekostning av andre hensyn. I alle fall er det et pionérarbeide Goldschmidt har utført, både i anvendt samfunnsvitenskap og i den teoretisk-empiriske rettsforskning.

Vilhelm Aubert.

Louis le Maire: Spredt fægtning. Munksgaard, København, 1957. 153 sider.

Direktøren for statens sindssygehospitaller, dr. jur. Louis le Maire har påny udgivet en samling af kronikker, foredrag og taler, denne gang under titlen „Spredt fægtning“. Titlen angiver, at emnerne er hentet fra forskellige felter, fra kriminalistikken, den borgerlige ret og det almindelige kulturelle område. Artikler af sidstnævnte art, der iøvrigt er ligeså tankevækkende og stimulerende som bogens øvrige, må forbigås her.

Den indledende artikel, der også vil kunne findes i Nordisk kriminalistforenings årbog for 1956, er et foredrag, som forfatteren har holdt i den danske kriminalistforening om *dyrplageri og dyrplagere*. Problemet er — skarpt formuleret — om der skal findes dyrebeskyttelse eller dyrplagerbeskyttelse. Emnet er specielt, men på ingen måde uden almen interesse. Det er, uanset foreliggende stærkt afvigende synspunkter, nødvendigt, at der trækkes bestemte grænser for, hvilken behandling af dyr, samfundet kan tolerere. Forfatteren slutter sig til Hurwitz, hvorefter dyrplageri efter gældende lov må ses som en forbrydelse mod selve det levende dyr som selvstændigt beskyttelsesobjekt. Det er dyrene som sådanne, ikke de menneskelige følelser, der primært ønskes beskyttet. Det er vanskeligt at se, hvilken selvstændig betydning en sådan opfattelse kan have. En beskyttelse, der alene går ud på, at aflivning ikke må ske på en måde, der er forbundet med lidelser for dyrene, men som ikke forbyder selv fuldstændigt hensigtsløse aflivninger, er af en særegen natur. Forbud mod aflivning af kyllinger i en roeknuser er, som forfatteren selv er inde på, først og fremmest dikteret af hensynet til menneskelige følelser. Særligt vanskeligt er forholdet ved laverestående dyr. At forbud mod anvendelse af levende fisk som agn kun gælder for sportsfiskere (i Tyskland) er forståeligt ud fra menneskelige betragtninger, for dyrets lidelse synes det ligegyldigt, om dens anvendelse tjener men-

neskeslægtens opretholdelse eller dens fornøjelse. Jeg mindes fra justitsministeriets praksis en resolution om, at det cirkusnummer, der består i at sluge levende fisk og atter opspytte dem levende, ikke er dyrplageri. Her vil atter vurderingen af formålets fornødt være en sikrere rettesnor end gisninger om, hvad dyret måtte opleve ved denne bizarre underholdning.

Som straf for dyrplageri pålægges overvejende bøder. Forfatteren konstaterer, at en strengere vurdering af dyrplageri ikke vil kunne ændre noget ved det forhold, at de fleste afgørelser må falde ud til bøde. Den kritik han fremsætter retter sig mod de alvorligste tilfælde af groft dyrplageri, der ikke ligefrem er mishandling. Her udmåles der lavere straffe end lovgiveren har forestillet sig. Af 20 tilfælde i forfatterens materiale blev der givet bøde i 11 tilfælde og hæfte i 9 tilfælde. Også mishandlingstilfælde bedømmes mildt, nær straffemålets minimum.

Uanset at forfatteren iøvrigt har meldt sig til kampen mod straffen, betegner han forholdet som betænkeligt. Det kan man gøre, fortsætter han, fordi det ikke er et absolut spørgsmål om straffemæssige reaktioner overhovedet, men et relativt spørgsmål om dyrplageriets placering indenfor overtrædelsens rangfølge, indrangeret i det indtil videre forhåndenværende straffesystem og fordi det tillige er identisk med spørgsmålet om, hvorvidt loven sker fyldest.

Det er imidlertid et spørgsmål, om vi ikke her netop står over for et af de områder, hvor straffen har og altid vil have en berettigelse. Hvor dyrplageri er udtryk for abnorm sindstilstand, vil særforanstaltninger være indiceret. Men i en ikke ringe gruppe tilfælde er dyrplageri ikke udtryk for abnormitet, men for hensynsløshed og utilgivelig ubetænksomhed, overfor hvilke samfundet må nedlægge veto i form af en korrektiv straf. Den vigtigste opgave er selvsagt den pædagogiske, som bl. a. skolen må tage sig af, men straffen kan næppe undværes i opinionsdannelsen omkring dette fænomen.

Formålet med en kronik om *drabsmænd og voldsforbrydere* er at slå koldt vand i blodet på dem, der i ophidselse kræver rigoristiske foranstaltninger overfor disse grupper af kriminelle. Den indeholder næppe noget nyt for kriminalister, men betydningen af, at sagkyndige i dagspressen giver en faglig orientering om sådanne spørgsmål kan næppe overvurderes. Tilsvarende gælder artiklen „*En gang morder, altid morder*“. Til denne sidste skal knyttes enkelte kommentarer.

I omtalen af anbringelse på sindssygehospital af sindssyge kriminelle, der har begået alvorlige forbrydelser, anfører forfatteren, at hospitalet under hele indlæggelsen vil anse sig for beføjet til at lade anbringelsesvilkårene variere efter helbredstilstanden. Det anføres her, at såfremt den fremherskende opfattelse indenfor befolkningen ikke kan tolerere, at mordere og røvere behandles som hospitalspatienter, må konsekvensen simpelthen være den, at de anbringes andetsteds. Man kan blot ikke forlange, at hospitalerne skal tilside-sætte de lægelige hensyn. Sådanne forlangender kan i hvert fald under

ingen omstændigheder ventes imødekommet. Forfatterens ord skal formentlig tolkes således, at selve den omstændighed, at den pågældende har begået en farlig forbrydelse, ikke bør hindre, at han, når farligheden er ophørt, behandles under frie former. Det kan derimod næppe accepteres, at psykiatriske hospitaler kun opererer med hensyn til patienters helbredelsesmuligheder og ikke tager hensyn til rimelige sikkerhedskrav. Internering som karantæneforanstaltning er sikkert ubehagelig, men den berøver dog ikke karantænehospitalet karakter af et hospital.

I en vis forbindelse med disse betragtninger står overvejelser i artiklen „*Tør man være sindssyg*“, et klogt og varmhjertet indlæg for et ændret syn på sindssygehospitalernes virke. Forfatteren ytrer her sin betænkelighed ved etablering af særlige nervesanatorier bl. a. på det grundlag, at de her indlagte ikke skal have stemplet „sindssyg“ på sig. Forfatteren bemærker hertil, at „så skal resten altså stemples så meget des mere eftertrykkeligt“. I denne forbindelse omtaler forfatteren den stempeling af institutionerne, der i offentlighedens øjne kan ske ved, at der anbringes kriminelle observations- og forvaringspatienter. Han erklærer herom rigtigt og klart, at er en mand sindssyg, vil man ikke betegne ham som forbryder, han er patient, der hører hjemme på et sindssygehospital. Dette principielle standpunkt er både etisk og rationelt.

„*Indenfor murene*“ er en instruktiv oversigt over en del nyere fængselslitteratur, hvor man dog savner en klarere definition af, hvad der er forskellen på det „fortidige fængselsvæsen“, som forfatteren polemiserer imod, og det nutidige, som han må formodes at være en tilhænger af. Jeg går ud fra, at udtrykket „det fortidige fængselsvæsen“ ikke er en almindelig karakteristisk af alt fængselsvæsen. I artiklen „*Skal børnene dømmes*“ skitserer forfatteren et forslag, hvorefter der bør oprettes en børne- og ungdomsdomstol, der for børnene under 15 år skal være den juridiske sikkerhedsventil i fjernelssager, som i aldersgruppen mellem 15 og 18 år tillige skal dømme i de straffesager, hvor tiltale ikke er frafaldet, og som endelig i gruppen mellem 18 og 21 år generelt skal være ungdomsdomstol i de ordinære domstoles stand. Fordelen herved skulle ifølge forfatteren være, at denne domstol, udrustet med alsidig sagkundskab, uafhængig af børneforsorgens administration og med ikke for omfattende landområde skulle have særlige muligheder i kampen mod ungdomskriminaliteten. Herved skabes en midterordning mellem det såkaldte skandinaviske system og børne- og ungdomsdomstolssystemet. Man når frem til en fællesnævner for det juridisk sikre og det menneskelige rigtige, og det kan, siger forfatteren, bestemt ikke være noget dårligt resultat. Uanset denne suggererende forsikring må anmelderen melde sig som skeptiker. Selvom man er tilhænger af domstolsprøvelse af børneværnsmyndighedernes afgørelse, synes det yderst tvivlsomt, om denne prøvelse bør foretages af en kriminalret. I disse sager, der er forholdsvis sjældne, skal sagkundskabens — der i disse sager ofte

optræder som den nidkære formynder — synspunkter vejes mod noget mere almenmenneskeligt. Dette foregår mest betryggende ved de almindelige domstole. Det er næppe heller uden betænkelighed at opdele pådømmelsen af straffesager mod yngre og ældre lovovertrædere på to forskellige domstole. Det synes snarere indiceret at samle pådømmelse af straffesager i særlige kriminalretter, der beklædes af specialister, en tanke, der iøvrigt næppe er forfatteren fremmed.

I artiklen „*Rationel børneavl*“ om den kunstige befrugtning maner forfatteren til en afventende holdning i dette vanskelige spørgsmål. Det er et spørgsmål, om ikke de børn, der bliver frugten af disse indgreb, er bedst tjent med, at der ikke reguleres for meget på dette felt. Forfatteren, hvis belæsthed iøvrigt virker helt overvældende, nævner ikke, at den meget alsidige Luther som middel mod barnløse ægteskaber anbefaler, at broderen til en inkapabel ægtemand træder til. Den nærmere juridiske konsekvens heraf udreder reformatoren dog ikke.

I artiklen „*Bør de syge undgælde?*“ går forfatteren ind for, at der gennem lovpligtig ulykkesforsikring bør sikres den syge, der lider skade under en lægelig behandling, en erstatning også i de tilfælde, hvor den påførte skade må betegnes som hændelig. Forfatteren yder her et interessant bidrag til, hvad han kalder „fejltagelsernes naturhistorie“.

I artiklen „*Er der retfærdighed til?*“ anmeldes Sven Clausens essays om naturet. Forfatteren går ligesom Sven Clausen ind for eksistensen af medfødte retsbegreber og mener, at ejendomsretten, medfølelsen og visse lighedsbegreber er af meget oprindelig karakter. Hans begrundelse er dog en noget anden end Sven Clausens, der forlader sig på en afgørelse, der træffes af „gennemsnittet af de uinteresserede trediemænd, d. v. s. flertalsstyret gennem hemmelig og almindelig afstemning“. Her kan ifølge Sven Clausen resultatet ikke blive ondt. Forfatteren forkaster denne opfattelse under henvisning til erfaringerne fra Hitlertyskland.

I artiklen om „*Sagkundskab og menneskekundskab*“, der er en gengivelse af en forelæsning i Nordiska Juriststämman i Lund i 1953, behandler forfatteren især dommerens stilling til kriminalitetsbekæmpelsen. Han betragter det som givet, at moderne kriminalret må acceptere lægernes metodiske grundsyn, der altid har indebåret, at klinisk gerning og teoretisk forskning, sygeseng og laboratorium var uløseligt sammenknyttede. Medens den teoretiske kriminologi foreløbig kun kan yde beskedne bidrag til praktisk kriminalpolitik, er det forfatterens opfattelse, at dommeren, såfremt han systematiserer sine erfaringer og derigennem oparbejder evnen til at se kriminologisk beslægtede tilfælde under samme synsvinkel, kan yde et afgørende bidrag til en rationel kriminalpolitik. Han kan ligefrem gå aktivt ind i kriminologisk typeforskning.

Det er vel et spørgsmål, om forfatteren ikke overvurderer dommerens muligheder, når han siger, at hvor kriminologen kun ser akt-

materialet, herbariets tørrede planter, hvor fængselsfolkene kun iagttaget de institutionsmæssige reaktioner (med et citat af Soya — de ved, hvad der foregår i cellen, men ikke hvad der foregår i fangen —), er dommeren i den særlige situation, at han oplever lovovertræderen i direkte relation til de handlinger, han drages til ansvar for. Dette er dog vist for let en måde at opgøre mulighederne for erkendelse af sammenhængen i kriminalitet. Derimod kan forfatterens synspunkter med hensyn til en mere adækvat uddannelse i de discipliner, der vedrører kriminalitetsbekæmpelsen, både under det egentlige studium og en senere ved fortsættelseskursus, fuldt ud tiltrædes. Det er rigtigt, at dommeren, der i vidt omfang må bygge på bistand fra andre sagkyndige, må have et selvstændigt grundlag for kritisk at vurdere denne sagkundskab.

Artiklen „*Retslivet og livet ellers*“ er en tale holdt ved juristforbundets kandidatmodtagelse på Københavns universitet i 1957. Man måtte ønske, at mere end denne ene årgang jurister ville stifte bekendtskab med disse meget lødige og værdifulde tanker. Herfra citeres en enkelt passus. „Samtidig har jeg villet understrege risikoen for det golde, det sterile, det upersonlige. Ingen har mere end juristen mulighed for at se ting, der burde være anderledes, specielt måske hvor den enkelte er stillet overfor det store samfund. Ingen vil derfor i højere grad være opfordret til på afgørende punkter at finde frem til en personlig stillingtagen til, mellem alt det meget pro et contra at finde noget, som det for alvor er værd at kæmpe for, noget man med sin egen person vil gå ind for. Ingen forsømmer det måske i så høj grad som juristerne“. Selv synes forfatteren at kunne melde „hus forbi“ til denne anklage.

Titlerne i resten af bogen skal blot nævnes: I forbund med skuespillere, Romerske perspektiver, Harzrejse nu og dengang, Om at læse vers, Politisk nytår og Gensyn med Frue Plads, en tale til forfatterens egen studenterårgang ved 25 års jubilæet. De er som det øvrige stof i bogen inciterende og fornøjelig læsning. Der skrives så meget ked-sommeligt mellem år og dag, særligt inden for kriminalistikken, hvor læseren efter bjerge af tabeller når til en lille, grå mus, der står for resultatet. Le Maires betragtninger er i formen ganske upretentive, men indholdsmæssigt af et anseeligt karat. Forfatterens rent utrolige belæsthed tynger ikke den lunefulde fremstilling.

I indledningen meddeles, at det — indtil videre — er forfatterens sidste artikler. Man må klynge sig til ordene „indtil videre“, da man sandeligt nødt ser denne kilde til berigelse udtørret. Men som fængselspraktiker er man indstillet på recidiv. I dette tilfælde i modsætning til ellers et højst ønskeligt recidiv.

Carl Aude-Hansen.

Herbert Jäger: Strafgesetzgebung und Rechtsgüterschutz bei Sittlichkeitsdelikten. Eine kriminalsoziologische Untersuchung. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart 1957. 125 s. DM 15.60.

I rækken af „Beiträge zur Sexualforschung“, som udgives af Deutsche Gesellschaft für Sexualforschung og for det meste omfatter afhandling af medicinsk og social-etisk karakter, tager her¹⁾ en jurist ordet for at undersøge strafferettens grænser ved kriminalisering af sædelighedsforbrydelser. Hans udgangspunkt er, at den tilbageholdenhed, hvilken det moderne kultursamfund i stigende grad kræver af sine medlemmer overfor den enkeltes privatsfære og fredstret, også bør iagttages af lovgiveren. Kun hvis der klart kan påvises et beskyttelsesobjekt, bør et forhold være strafbart; i tvivlstilfælde må kriminalisering undlades — thi også for lovgiveren gælder — *mutatis mutandis* — princippet: *in dubio pro reo*. Ved sædelighedsforbrydelser, som ofte ligger i periferien af det kriminelle, kan bestemmelsen af beskyttelsesobjektet være såre vanskelig. Lovgiveren må her anvende samme videnskabelige nøgternhed, som længe har været naturlig for dommeren ved subsumtion af en bestemt gerning under lovens gerningsindhold. Det er derfor ikke tilstrækkeligt at henvise til begreber som den almindelige sædelighed, statens vel eller det utal af traditionelle argumenter, beroende navnlig på religiøs basis og kollektive overbevisninger, som ikke står i overensstemmelse med de nyere sociologiske, kriminalpsykologiske og biologiske forskningsresultater. Staten kan ikke afgøre, hvad der er moralsk tilladt eller forkasteligt på den seksuelle adfærds område. Dens opgave er at værne mod bestemte *farer*, hvadenten de truer individuelle eller sociale retsgoder, hvorimod en handling, der kun er usædelig, men ikke skadelig, ligger udenfor strafferettens domæne. De farer, som må være afgørende for en handling's strafbarhed, kan i et statssamfund, der omfatter mennesker af forskellig tænke måde og verdensanskuelse, kun udpeges efter strengt rationelle kriterier og må ikke bero på tros- og moralforestillinger, som ikke deles af hele befolkningen — ellers ville man ende i en utålelig intolerance og indsnævring. Lovgivningen kan således hverken baseres på uklare og irrationelle massefølelser eller på et „gennemsnitsmenneskes“ — denne „*homunculus der Jurisprudenz*“ — anskuelser, men kun på de resultater, den kriminologiske og sociologiske videnskab er kommet til. Ud fra disse synspunkter anerkender forfatteren sin beskyttelsesværdige retsgoder i det store og hele kun den seksuelle selvbestemmelsesret (kønsfrihed), som værnes imod tvang (vold, trusel med vold o. s. v.), endvidere børns, unges og afhængiges værn mod misbrug (som evt. også kan straffes som forbrydelse i offentlig tjeneste eller hverv), endelig almenhedens værn mod offentlig krænkelser af blufærdigheden m. m.

Fremstillingen er først og fremmest møntet på den endnu gældende tyske straffelov af 1871 og den forestående strafferetsreform, men

¹⁾ 12. Heft.

indeholder meget, som er af interesse også for mindre traditionsbundne retssystemer end det tyske. Konsekvenserne for den tyske straffelov ville dog være særlig vidtrækkende, da denne, som bekendt, i stort omfang kriminaliserer handlinger, rettet imod sædeligheden, som andetsteds er straffrie. Således kan sodomi straffes med fængsel indtil 5 år, den ukvalificerede mandlige homoseksuelle utugt med samme straf, det kvalificerede rufferi endda med tugthus indtil 5 år, og kvalificeret er det bl. a., hvis forældre begår rufferi overfor deres — selv voksne — børn, således at de kan idømmes hårde straffe, hvis de tåler forlovede børns samleje. Det er betegnende, at den 3. strafferechtsændringslov²⁾ ikke har rørt ved disse forhold, og man vil heretter næppe kunne forvente store forandringer på dette område ved den kommende strafferetsreform. Og hvad angår domspraksis, står denne ikke tilbage for lovgiveren — jfr. den berømte (eller skal man sige: berygtede?) dom af Bundesgerichtshof af 17. februar 1954³⁾, hvor domstolen i en rufferisag angående en forlovet datter på 20 år bl. a. udtaler: „das Sittengesetz hat dem Menschen die Einehe und die Familie als verbindliche Lebensform gesetzt und diese Ordnung auch zur Grundlage des Lebens der Völker und Staaten gemacht; damit spricht es zugleich aus, dass sich der Verkehr der Geschlechter grundsätzlich *nur in der Ehe* vollziehen soll und dass der Verstoss dagegen ein *elementares Gebot geschlechtlicher Zucht* verletzt“⁴⁾. Heroverfor trækker forfatteren, som betegner disse udtalelser som „kultur- og historieblinde“, linierne klart op. Rufferi anser han kun for strafværdigt, såfremt børn eller unge misbruges eller kvindens kønsfrihed indskrænkes. Ligeledes kan strafbarheden af den mandlige (og kvindelige) homoseksuelle utugt kun baseres på kønsfrihedens og unges og afhængiges beskyttelse. For kriminalisering af sodomi mangler et beskyttelsesobjekt; den kan dog under visse omstændigheder rammes af bestemmelserne om offentlig krænkelse af blufærdigheden eller om dyrplageri. Ved strafværdigheden af alfonseri sætter forfatteren et spørgsmålstegn, især da det hidtil ikke er blevet bekræftet, at gerningsmanden sædvanligvis er almenfarlig eller står i nær forbindelse med forbryderiske kredse. Og incest burde kun straffes, såfremt det drejer sig om forældres samleje med umyndige børn. Ganske vist betyder incest en afvigelse fra normen, og for de fleste mennesker vil der altid bestå naturlige hemninger, men det er ikke godtgjort, at eugeniske grunde taler for kriminalisering, som desuden i reglen vil være af særdeles problematisk værdi og hellere burde erstattes med foranstaltninger af social karakter.

Bogen er inciterende lektüre. Den giver værdifulde impulser til gennemtænkning af hele komplekset af de problemer, der er forbundet med denne vanskelige og omstridte materie. *Franz Marcus.*

²⁾ Jf. NTFK 1954, s. 355 ff.

³⁾ Monatsschrift für Deutsches Recht 1954, s. 433 ff.

⁴⁾ Om dommen se bl. a. prof. dr. Hans-Heinrich Jescheck sammesteds s. 645 ff.

Hans-Heinrich Jescheck: Das Menschenbild unserer Zeit und die Strafrechtsreform. Recht und Staat, Heft 198/199. J. C. B. Mohr, Tübingen 1957.

I ovennævnte lille skrift gengives i udvidet form en forelæsning, som den kendte strafferetsprofessor H.-H. Jescheck har holdt i forbindelse med universitetsjubilæet i Freiburg. Jescheck er medlem af den store, tyske strafferetskommission, og skriftet giver et klart billede af den retsideologi, der er den førende i disse års tyske reformbevægelse, og for hvilken Jescheck er en sympatisk repræsentant.

Karakteristisk for denne opfattelse er dens stærkt betonedede etiske holdning. Straffen kan ikke godkendes ud fra et beskyttelses- eller hensigtsmæssigheds-synspunkt, men alene som udtryk for en værdidom retfærdiggjort af et personlig ansvarligt, frit handlende menneskes pligtbrud. Opfattelsen, der har et tydeligt religiøst fundament, må i flere retninger ses som en reaktion mod Hitlertidens misbrug af retssystemet. Den søges i Jeschecks skrift yderligere underbygget gennem henvisninger til synspunkter i nyere tysk naturvidenskab, filosofi, psykologi og etik. Disse henvisninger og de slutninger, som drages derfra, forekommer ikke egnede til at give læren en videnskabeligt holdbar basis, og hele dens retning afviger stærkt fra de grundsynspunkter, der er ledende i nutidig strafferetsteori og kriminalpolitik i de nordiske lande. Men som en slags introduktion til forståelse af, hvad der går for sig i Vesttysklands aktuelle strafferetsreform, er skriftet værdifuldt og af betydelig interesse.

Stephan Hurwitz.

Ernest Ryman: Teddy Boy. Michael Joseph. London 1958.

Bogen handler om livet i en såkaldt Approved School, nærmest svarende til de danske ungdomshjem under børneforsorgen. Forfatteren, der åbenbart har været lærer ved en sådan skole, har et udpræget litterært talent og forstår at skildre de enkelte drengetyper og situationer på en måde, der holder interessen fangen. Han omfatter de mere eller mindre afsporede „Teddy Boys“ (det engelske udtryk for, hvad man i Danmark kalder „anderumper“ og lign.) med klog og usentimental forståelse og giver i det hele et realistisk og lærerigt billede af ungdomsforsorgens problemer.

Stephan Hurwitz.

Lord Pakenham: Causes of Crime. Weidenfeld and Nicolson. London 1958.

Forfatteren af dette værk var First Lord of the Admiralty i den britiske Labour Government og bistod Sir William Beveridge ved udarbejdelsen af Beveridge-rapporten. Han er nu formand i the National Bank. Hans forbindelse med kriminologiens problemer stammer fra

et hverv, der blev betroet ham af the Nuffield Foundation i 1953. Fonden opfordrede ham til at foretage en kritisk vurdering af foreliggende meninger om kriminalitetens årsager og af grundene til de senere års (formodede) stigning i forbrydelserne. Et stort anlagt undersøgelsesprojekt blev sat i gang omfattende samtaler med eksperter indenfor psykiatri, sociologi, fængsels- og forsorgsvæsen, statistiske undersøgelser, fængselsbesøg o. s. v. Men arbejdet måtte afbrydes i 1954, da andre offentlige hverv lagde beslag på Lord Pakenham, og den af ham udarbejdede rapport til Nuffield-fonden blev ikke offentliggjort. Forfatteren har nu ment på eget ansvar at burde delagtiggøre offentligheden i de erfaringer, han indvandt under arbejdet, og i de synspunkter han er kommet til at anlægge på kriminaliteten og dens behandling.

Resultatet er blevet en læseværdig bog skrevet af en mand med friske øjne og sund sans. Han har ikke ladet sig vildlede af enkelte kriminologers og „skoler“s ensidige og alt for sikre teorier, men har sluttet sig til mere nøgterne opfattelser, der sætter spørgsmålstegn bag de fleste simplificerende kausalitetsteorier, og som fremhæver de foreliggende statistiske oplysningers mange fejkilder.

Selv har forfatteren imidlertid ikke meget at yde, hvad vel heller ikke kunne forventes efter et så kortvarigt gæstespil i kriminalvidenskaben og kriminalistisk praksis. Af størst interesse er formentlig hans betragtninger s. 117 ff. om „a new approach to crime“. Uden at ville slippe tanken om en moralsk skyld bag forbrydelsen, som gør straffen „fortjent“, erkender han, at nyere kriminologi har rokket den sikre tro på straffens „retfærdighed“ i det enkelte tilfælde. Muligheden af, at vi lader forbryderne sone en brøde, der ikke var dem tilregnelig, må skabe en ny overbevisning om, at straf ikke alene må tilsigte afskrækkelse, men må organiseres og inspireres af det formål i sidste instans at være til gavn for dem, der har forbrudt sig.

Stephan Hurwitz.